

UDK: 091

Feruza ZULXAYDAROVA,
Guliston davlat universiteti o‘qituvchisi

TXKMRM professori, f.f.d. M.Nuritdinov taqrizi asosida

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES IN YOUTH STUDENTS

Annotation

This article talks about the development of leadership qualities in students and the reforms that are being implemented in this regard in our country today.

Key words: Leadership ability, state policy, student youth.

РАЗВИТИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У СТУДЕНТОВ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В данной статье говорится о развитии лидерских качеств у студентов и реформах, которые реализуются в этом направлении сегодня в нашей стране.

Ключевые слова: Лидерские способности, государственная политика, студенческая молодежь.

TALABA YOSHLARDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada talaba yoshlarda liderlik sifatlarini rivojlantirish va bugungi kunda mamlakatimizda bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar borasida so‘z yuritiladi

Kalit so‘zlar: Liderlik qobiliyati, davlat siyosati, talaba yoshlar.

Kirish. Jahon ta‘lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida talaba-yoshlarning kasbiy jihatdan tayyorlashga ularda boshqaruvchilik, liderlik kabi sifatlarini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar soni ortib bormoqda. Shuningdek, yangilanib borayotgan ta‘lim va jamiyat muhiti uchun talaba-yoshlardagi liderlik eng asosiy ahamiyatga molik qobiliyatlar sifatida qaralmoqda.

Respublikamizda yoshlarda liderlik qobiliyatini shakllantirish davlatimiz va jamiyatimiz rivojiga hissa qo‘shadigan mutaxassislar yetishtirishning muhim shartlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda.

Bugun O‘zbekistonda yoshlarning ezgu maqsadlarini hayotga tatbiq etishlari uchun zarur barcha sharoitlar yaratilmoqda. Yoshlar muammolari davlat siyosati darajasida hal etilmoqda. 2017 yil 30 iyunda mamlakatimiz yoshlari hayotida yangi sahifa ochildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan O‘zbekiston yoshlar ittifoqi tashkil etildi, uning asosiy faoliyati yoshlarning barcha tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash va amalga oshirishga qaratildi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Yoshlar ittifoqi tomonidan yoshlar bilan ishlashda mutlaqo yangi, ilgari mavjud bo‘lmagan mexanizmlar, metod va uslublardan foydalanishga harakat qilinmoqda. Yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularda ijodkorlik, kreativlik qobiliyatlarini yanada rivojlantirish maqsadida qator yangi loyihalar ishlab chiqilmoqda.

Yangi yoshlar siyosatini qurishda mamlakatimiz Prezidentining shaxsan ishtirokini alohida ta‘kidlash zarur. Davlat rahbari tomonidan yosh avlodni shakllantirishning dastlabki pallasida tarbiya masalalariga, boshlang‘ich, o‘rta va oliy ta‘lim islohotiga alohida e‘tibor qaratilmoqda.

Yoshlarni yuksak axloq va intizomli qilib tarbiyalash, ularning sifatli ta‘lim olishi va vatanparvarlik ruhida voyaga yetishi mamlakat iqtisodiy va siyosiy taraqqiyotining kaliti hisoblanadi. Bu esa ijtimoiy barqarorlik va muvaffaqiyat asosidir.

Mamlakatimizda yoshlar jamiyatda o‘z o‘rnini topishida ularni jismonan baquvvat va aqlan barkamol qilib tarbiyalash, turli xavf-xatarlardan asrashda jamoatchilik nazoratiga e‘tibor qaratilib kelinmoqda. Jumladan, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi” deb nomlangan ma‘ruzasida yoshlar tarbiyasi masalasiga to‘xtalib, quyidagi fikrlarni ilgari surdi: “Bunday keskin va tahlikali sharoitda biz ota-onalar, ustozmurabbiylar, jamoatchilik, mahalla bu masalada hushyorlik va ogohligni yanada oshirishimiz kerak. Bolalarimizni birovlarining qo‘liga berib qo‘ymasdan, ularni o‘zimiz tarbiyalashimiz lozim. Buning uchun yoshlarimiz bilan ko‘proq gaplashish, ularning qalbiga quloq solish, dardini bilish, muammolarini yechish uchun amaliy ko‘mak berishimiz kerak. Bu borada uyushmagan yoshlar bilan ishlashga alohida e‘tibor qaratishimiz zarur.” Bundan ko‘rinadiki, yoshlarning ijtimoiy faollik pozitsiyasini oshirishda ularning ta‘lim-tarbiyasiga ahamiyat qaratmoq lozim.

Mamlakatni innovatsion rivojlantirish strategiyasi va mexanizmlari unda yaratilgan intellektual va ilmiy-texnikaviy salohiyatdan samarali foydalanish bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ta‘lim tizimi negizida kelajak avlod taqdiri, davlat va xalq manfaatlarini mujassam.

Tadqiqot metodologiyasi. O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, taraqqiy etish yo‘lida jadallik bilan davom etmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev tomonidan qabul qilingan barcha qonun va qarorlar, farmon va farmoyishlar, avvalambor, mana shu yurt, xalq hamda kelajak egalari bo‘lgan yoshlarning farovon hayot kechirishlari uchunligini bilish muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizning taraqqiy etishi, xalqimizning farovon hayot kechirishida yoshlarning bilimi, dunyoqarashi va tarbiyasi alohida o‘rin tutadi.

Yoshlarimiz, farzandlarimiz ongi, tafakkurini yot va zararli ta'sirlardan himoyalash, ichki dunyosini komillik sari yo'naltirish orqali bo'shliqlarni to'ldirish bugunning dolzarb masalalaridan biridir. "Nega deganda, biz farzandlarimizning ongi, dunyoqarashi asrlar davomida sinovdan o'tgan, yuksak ma'naviyat xazinasi bo'lgan jahon va milliy adabiyotimiz asosida emas, balki qandaydir shubhali, zararli axborotlar asosida shakllanishiga beparvo qarab turolmaymiz"[1].

Qaysi mamlakatda iste'dodli, fidoyi hamda ijodkor yoshlar qanchalik ko'p bo'lsa, o'sha yerda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot ko'zga tashlanadi. Kelajagini o'ylagan davlat ijtimoiy hayotning barcha sohalarida ijodiy faoliyatga keng yo'l ochib beradi.

"O'zbekiston yoshlari - 2030" konsepsiyasi loyihasida "kadrlarning turli xil salbiy vaziyatlarga chidamlilik va mojarolarni boshqarish kabi qobiliyatlarini shakllantirish maqsadida psixologik va sotsiologik testlar o'tkazish hamda ularni tegishli rahbar kadrlar zaxirasiga kiritish tizimini ishlab chiqish" vazifasi belgilanganligi yosh rahbarlarning ijtimoiy-psixologik kompetentligini yuksaltirishni talab etadi[2].

Tahlil va natijalar. Bugun O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev boshchiligidagi jamiyatning barcha sohalarida shiddatli o'zgarishlar davrini boshidan kechirmoqda. Ushbu davrda yosh, progressiv fikrlaydigan va salohiyatli kadrlarga katta e'tibor qaratilib, ular strategik muhim sohalariga jalb etilmoqda.

Mustaqillik davrida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga alohida e'tibor qaratib kelingan. Bu borada mamlakatda keng faoliyat olib borayotgan O'zbekiston yoshlari ittifoqi faoliyatining asosiy maqsadi yoshlarni birlashtirish, sog'lom turmush talablari asosida tarbiyalash, ularning manfaatlarini himoya qilish, yosh yigit-qizlarning o'z aql-zakovati, kuch-g'ayratini to'la namoyon etishi, jamiyatda munosib o'rin egallashlari uchun shart-sharoit yaratib berishdan iborat, deb belgilangan [3].

Yoshlarda liderlik qobiliyatini shakllantirish davlatimiz va jamiyatimiz rivojiga hissa qo'shadigan mutaxassislar yetishtirishning muhim shartlaridan biridir.

Liderlik bu - maqsad va vazifalarga erishish yulida jamoadagi har bir kishining ijodiy kuch va energiyasini to'g'ri sarflashga yunaltirish hamda ruhlantirish uchun amalga oshiriladigan sa'y-harakatlar jarayoni. Liderlik qobiliyatini shakllantirib borish orqali yoshlarda boshqaruvchilik va rahbarlikni rivojlantirish bilan bir qatorda, mamlakatimiz taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shadigan kadrlar etishib chiqishiga zamin yaratish mumkin.

"Yetakchi" so'zi ingliz tilidagi "leader" so'zining tarjimai - "boshchilik qiluvchi" ma'nosini anglatadi[4].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2019 yil 30 iyun - Yoshlar kuni munosabati bilan O'zbekiston yoshlariga yo'llagan bayram tabrigida quyidagilarni ta'kidlaydi: "Biz yoshlarning mamlakatimiz hayotidagi demokratik jarayonlarda faol ishtirok etishiga, ularning siyosiy va ijtimoiy salohiyatini oshirishga alohida e'tibor qarotishimiz lozim. Bu nafaqat yosh avlodning, balki butun xalkimiz manfaatlarini ta'minlashga katta hissa bo'lib qo'shiladi"[5].

Zamonaviy psixologiya fani o'z yutuqlari orqali, liderga xos fazilatlar tabiati va unga erishish yo'l-yo'riqlari haqida yetarlicha ma'lumot bera oladi. Shu munosabat bilan liderga xos bo'lgan jihatlarni uch toifaga kiritishimiz mumkin:

1) jamoa manfaatlariga yo'nalganlik;

2) kasbiy mohirlik, har qanday muammoli vaziyatda qiyinchilikni o'z bo'yniga olish va ishni oxirigacha haletishda tashabbuskor bo'lish;

3) emotsional, hissiy jalb etuvchanlik xislatlari. Yuqorida sanab o'tilgan xislatlar majmuasining ketma-ketligi ham o'z mantiqiga ega. Shaxsdagi liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishida, avvalo, oiladagi muhit kuchli ta'sirga ega.

O'ziga ishonchi yuqori, keng fikrlaydigan, mulohazali nuqtai-nazarga ega, faol, izlanuvchan, qat'iyatli, tashkilotchilik sifatlarining shakllanishi oiladagi bola shaxsiga bo'lgan munosabatlardan, unga beriladigan e'tibor va ishonchdan kelib chiqib shakllanadi. Oilada ota-ona va boshqa oila a'zolari tomonidan bolaning har bir fikrini hurmat qilib tinglanishi, munosabatlarini tahlil qilinishi va faoliyatiga e'tibor qaratilishi mustaqil fikrlashiga, o'ziga bo'lgan psixologik ishonchining yuzaga kelishiga imkon yaratadi.

Liderlik faoliyatida notiqlik, oratorlik qobiliyati eng birlamchi ta'sir vositasi sanaladi. Shaxsdagi liderlik fazilatlarini ko'pincha jamoaviy muhitda namoyon bo'ladi. Ko'pchilik orasida o'zini tutishi, o'zgalar hulqi va faoliyatini nazorat qilishi, yetakchi, aniq fikrlarni bildirishi, jamoaviy muhitdan energiya olishi liderlikka xos xususiyatlarni ifodalaydi. Shu bois yoshlarni guruhlar orasida o'rganish, ulardagi ma'lum sifatlarini jamoa muhitida shakllantirish eng muhim imkoniyat sanaladi.

Farobiyning ta'kidlashicha, mukammal jamiyatda har bir tabaqa yaxlit ijtimoiy organizmning ajralmas qismi sifatida, o'zining muayyan funksiyalariga ega bo'lib, go'yoki u vazifalarni bajarish uchun ixtisoslashgan. "O'zidan boshqalarga rahbarlik qilish, ularning baxt-saodatga erishuv darajasiga ko'tarish har kimning qo'lidan kelavermaydi. Kimda bironi baxt-saodatga erishtirish, zarur bo'lgan ish-harakat kabilarga ruhlantira olish qobiliyati bo'lmasa va bu ish-harakatni bajara olishga qudratsiz bo'lsa, bunday odam sira ham rahbar bo'la olmaydi"[6].

Mashhur diplomat J.Boll qudratli davlat formulasini quyidagicha taklif etadi: "Resurslari va aholisining kontinental miqyosi + ichki hamjihatligi va barqarorligining yukori darajasi + kuchli liderlar"[7].

Liderlik holati, odatda, guruhning norasmiy munosabatlar tizimida amalga oshadi. Biron-bir shaxsning lider darajasida tan olinishi unga hissiy yaqinlikni, uning ish bilan bog'liq bo'lgan qator fazilatlarini yuqori baholashni va ushbu shaxsning guruh manfaatlariga e'tiborini anglatadi. Lider - guruhning hamma a'zolari tomonidan tan olingan shaxs. Liderning qadriyatlar tizimidagi asosiy jihati - guruq manfaatini har narsadan ustun qo'yish, doimo guruh oldiga qo'yilgan vazifani yechishga sidqidildan kirishish va bu jarayonda jamoani safarbar eta olishidir[8].

Buyuk mutafakkir Yusuf Xos Hojib aytganidek, "Dunyoda ikki turli inson haqiqiy hisoblanadi: biri - o'rgatuvchi, biri - o'rganuvchi". Liderlik fazilatiga ega bo'lgan insonlar atrofidagilarning ham rivojlanishi uchun yangilik yaratib ilhomlantira oladi, shu bilan birga, doimiy harakatdagi izlanuvchi hisoblanadi.

Rivojlanayotgan davlatimizning bugungi va ertangi kuni bo'lgan yoshlar orasida liderlik sifatlarini rivojlantirish oldimizda turgan vazifalardan biridir. Liderlikning shakllanishi:

- inson hayotining dastlabki yillaridagi (maktabgacha ta'lim muassasasi va

maktab) peshqadamlikning rivojlanishi;

- gumanitar fanlarga yo'naltirilgan ta'lim chuqur bilim uchun asos yaratadi;

- bilimlarni amalda qo'llash natijasida orttirilgan tajriba donolik sari yetaklaydi;

- kasbiy va ruhiy tayyorgarlikning turli xil vaziyatlarda qo'llanishi tajribani boyitadi.

Lider qo'yidagilarni o'zida jamlaydi:

- boshliqdan farqli ravishda, yutuqlarni faqat o'zining deb hisoblamaydi, balki jamoani erishgan yutuqlari uchun mukofotlaydi, rag'batlantiradi;

- namunali do'st yoki hamkasb sifatida hurmatga sazovor bo'ladi;

- jamoa a'zolariga va voqeliklarga nisbata e'tiborli; yangi g'oyalarni qo'llab-quvvatlaydi va rivojlantiradi; tizimli fikrlaydi va uzoqni ko'ra oladi.
Xulosa va takliflar. Shunday ekan, liderlik qobiliyatini yoshlarda ilk davrlardanok tizimli ravishda

shakllantirib borish, ta'lim muassasalarida individual tarzda yoshi va psixologik xususiyatlari, xarakter kategoriyalaridan kelib chiqqan holda turli mashqlar, o'quv mashg'ulotlari, treninglar orqali yanada mustaxkamlab, rivojlantirib borish zarur.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. Toshkent : O'zbekiston, 2018.1-jild. –529-bet.
2. "O'zbekiston yoshlari – 2030" konsepsiyasi.
3. O'zbekiston Yoshlar ittifoqining maqsad va vazifalari. Elektron resurs: <https://yoshlarittifoqi.uz/uz/menu/maqsad-va-vazifalar>
4. Qirg'izboev M. Siyosatshunoslik. –T.: Yangi avlod, 2013. 294-b.
5. Mirziyoev Sh. O'zbekiston yoshlariga bayram tabrigi. URL manzil: <https://president.uz/uz/2690>
6. Abu Nasr Farobiy. Fozil odamlar shahri. – T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. – B. 189.
7. Abdullaeva R. Liderlik va rahbarlik sifatlarining bog'liqlik jihatlari // Yangilanayotgan jamiyatda yoshlarning ijtimoiy faolligi: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi maqolalar
8. to'plar 2019 yil 20 noyabr.- B. 255-256.
9. Xolnazarova, M. X. (2015). Formirovanie tvorcheskix sposobnostey lichnosti v protsesse sotsializatsii. Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, 1(3-4), 109-111.
10. Nishonova, Z. U., Kamilova, N. G., Abdullaeva, D. U., & Xolnazarova, M. X. (2017). Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya-Toshkent-2017–yil.
11. Xolnazarova, M., & Alibaeva, D. (2021). BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH VA RAHBAR SHAXSINING INDIVIDUAL-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 1(Special issue), 209-212.
12. Xolnazarova, D. M. (2022). METHODS OF DEVELOPING LEGAL CULTURE IN STUDENTS. Conferencea, 126-134.